

horizontjából is felvillantva a tudomány, tudás, oktatás kérdéseit.

Az utolsó tanulmány kivételével a kötetben megjelent munkák a Bolyai Tudományegyetem köré csoportosulnak. Képeket elevenítenek fel a megalakulását megelőző időszakból, ugyanakkor hangsúlyozzák a Bolyai Tudományegyetem jelentőségét és az egyetem megszűnésének tragikumát a romániai magyar nyelvű felsőoktatás számára.

Ezek után úgy tűnhet, hogy a konferencia, illetve a tanulmánykötet jelentősége kimerül az emlékezésben. Jobban odafigyelve a tanulmányok tartalmára, rájövünk, hogy a konferencia és a kötet az emlékezés mozzanatát két irányban is meghaladja. Egyrészt ráirányítja a Babeş–Bolyai Tudományegyetem magyar tagozatán oktató tanárok és az ott tanuló diákok figyelmét az egyetemkutatás, oktatás–kutatás magyar vonatkozású kapcsolatainak a fontosságára. Ilyen értelemben a konferencia és a tanulmánykötet kétségtelenül felhívás-értékű. Másrészt a szokásostól eltérő egyedi próbálkozásként kísérletezik azzal, hogy a tanulmányok az idősíkok egybejárásával túléljen a múltra visszatekintő nosztalgikus visszamemlékezések hangulatán, és a jövő felé irányítja figyel-

münket. Ebben a kontextusban merül fel a *Hogyan tovább?* kérdése.

Az 1989-es események után újból felcsillan a Bolyai Tudományegyetem újjáalapításának reménye. Ennek szorgalmazói remélték, hogy a fordulat az egyetemi életben is éreztetni fogja hatását, és a Bolyai Tudományegyetem kérdése is rendeződik. Az azóta eltelt 18 év azonban nem adott választ a kérdésre. Maurer I. Gyulának a kötetben szereplő tanulmánya hangsúlyozza a kedvező, illetve kedvezőtlen történelmi és politikai események fontosságát, meghatározó voltát az erdélyi felsőfokú oktatás létesítési és megszüntetési kérdéseiben. Ugyanakkor Romániának az Európai Unióhoz való csatlakozását kedvező alkalomként említi a Bolyai Tudományegyetem újjáalapításának kérdésében, mivel új megvilágításba helyeződhet a romániai magyar felsőoktatás megszervezésének kérdése is. Új lehetőségek adódhatnak, a párbeszéd új sikokra tevédket át.

Jöhet-e még a közeljövőben alkalmasabb idő, mint a mostani? – kérdezzük mi is a kötetben szereplő írások szerzőivel együtt, miközben nap mint nap érezzük, hogy nem annyira az idő, mint inkább a politika az, ami sodor bennünket.

Gergely Péter-Alpár

A kategorikus imperatívusz tankönyve

Ungvári Zrínyi Imre: *Bevezetés az etikába*. Buc. 2006. 250 lap

Filozófiai tanulmányaim alatt sokszor feltevődött a kérdés, hogy hogyan lehet a filozófiát tanítani, elsajátítani. Lehet-e tankönyvből megtanulni, receptszerűen? Akkor nagy általánosságban a nemleges választ fogadtuk el. Ezek a kérdések, kételyek merültek fel bennem, amikor kezembe vettem Ungvári Zrínyi Imre *Bevezetés az etikába* című könyvét, amelyet a szerző már az előszóban a felsőoktatási tankönyvek sorában helyez el, és ezt a kiadó neve is jelzi, hiszen a kötet a bukaresti Tankönyvkiadónál jelent meg. Ezért, az igazat megvallva, némi szkepszissel kezdtem hozzá az elolvasásához. De ebben az esetben pozitív csalódás ért. Ha recept nincs is, mégis van filozófiai hagyomány, vannak különböző filozófiai iskolák, melyek ismerete elengedhetetlen a filozófia műveléséhez. Ekképpen a filozófia oktatásában sem lehet megkerülni az ismertető jelleget, az irányelvek felvázolását, szintézisbe foglalva saját gondolatainkkal. Csak így alakíthatjuk ki a világgal való helyes kapcsolatunkat, viszonyunkat. Ez érvényes a filozófia minden területére, különösen a gyakorlati filozófia ágazataira, jelen esetben az etikára. Az óriási elméleti háttér ellenére mi sem gyakorlatibb filozófiai ágazat, mint az etika.

Minden etikai elméletnek az emberi létezésről szóló számadáson kell alapulnia: mi az ember számára a jó, mi felel meg ennek, melyik életmód áll ehhez legközelebb? Ilyetén értelmezésben minden etika az emberi önmegvalósítás elmélete, hiszen nem mást kutat, mint hogy hogyan lehet megvalósítani azt a sajátos emberi jót, ami az elmélet alapjául szolgál. Ez a könyv ezeket az alapokat

veszi számba, mutatja be, és majdnem mindent felölel, ami az etika gyűjtőszavába belefér.

Lássuk tehát a pró és kontrákat!

Jól megszerkesztett, átfogó, alapos, témakörökre, alpontra lebontott tankönyvről van szó. Minden fejezet végén találunk egy rövid, pontokba szedett összefoglalást. A szerző külön kiragadja a fejezetekből a kulcsfogalmakat, amelyeket fontosnak tart megjegyeztetni, s azok valóban fontosak is. Igen hasznosnak ítéltető meg, hogy Ungvári Zrínyi minden fejezet végére a tárgyalt témakörhöz fűződő kritikákat is illeszt idézet vagy saját értelmezés formájában. Ezt követik az összefoglaló kérdések, feladatok, melyek teret adnak az önreflexiónak, és a beszélgetések alapjául szolgálhatnak szemináriumokon, de azt is felmérhetjük általuk, hogy mennyire értettük meg, látjuk át az éppen aktuális témakört. Helyenként gyakorlati példákkal is él, s így magukkal a gyakorlati erkölcsi problémákkal is szembesülhetünk, különböző élethelyzetekben találhatjuk magunkat, kipróbálhatjuk, hogy képesek vagyunk-e jól dönteni. Ez ugyanakkor némi iskolás ízt ad a tankönyvnek, ami a műfaji sajátosságaiából is szervesen következik, de ebben az esetben korántsem megy a tudományos tartalom rovására.

A formai megszerkesztésen túl a tartalomról csak azt mondhatom, hogy teljes mértékben megfelelő. A könyv elején megtudhatjuk, miért is kellene tanulmányozni az etikát, s a továbbiakban bemutatásra kerül az etika és erkölcsstan egész területe, megfelelő történeti áttekintésekkel és a különböző tudásformák közti elhelyezéssel, előbb általánosabban, majd részletesebben, az ágazati

etikáktól (gazdasági etika, médiaetika, tudományos kutatás etikája stb.) az erényetikán, kötelességetikán, értéketikán át a személyiség- és diszkurzusetikáig, a problémák kifejlődésének és rendszerezésének organikus rendjében. A tankönyv minden elméleti alapot megad, ami szükséges az etika tanulmányozásához. Viszont, címéhez híven, tényleg bevezetés akar lenni, s így vázaltszerű és analitikus – de semmiképpen sem szegényes – marad helyenként ott is, ahol érzésem szerint bővebb tárgyalást kívánna a téma. A bővítést az olvasóra (a diákra) hagyja a szerző, igény szerint, hiszen hivatkozásokban nem szűkölködik a kötet. Az egyéni továbbgondolás érdekében a szerző minden fejezet után eredeti szövegeket, a

szakirodalomból vett részleteket is beilleszt, kiegészítésként, eligazításként az egyéni munkához. Hiszen csakis ennek elvégzése révén teljesebben ki a könyvből felvezetett tudásanyag, s számomra éppen ez az, ami meggyőző arról, hogy tankönyvként jól használható e kötet.

Ha valaki ezt a könyvet átolvassa, elkerülhetetlenül szembesül a kérdéssel, hogy érdekl-e az etika, akar-e vele foglalkozni, és ha a válasza pozitív, akkor van esélye a továbblépésre, hiszen az elsődleges és másodlagos könyvészetként feltüntetett terjedelmes szakirodalom ehhez is segítséget kínál.

Bajusz Gábor

Magyar Philosophia – a szenvedelmes dinnyésztől a lázadó Ikaroszig

Mester Béla: *Magyar Philosophia. A szenvedelmes dinnyésztől a lázadó Ikaroszig*. Kvár–Szeged 2006. 323 lap

Az elmúlt tíz év konferenciaanyagából, tanulmányából összeállított *Magyar Philosophia* meglehetősen tanulságos rálátást ad Mester Béla műhelyének sajátosságaira, a filozófiatörténeti munka szellemesen művelt kutakodó, visszapillantó beállítottságára, a rejtett feltevéseket kiméletlenül vitába bocsátó készenlétre, valamint a szanaszét futó szálak lezáratlanságára/nyitottságára. A hosszabb, többszörösen átdolgozott, „felduzzadt” írásoktól a szikárabb esszéeken át haladva az a benyomásunk támad – talán nem alaptalanul –, hogy e gyűjtemény írásai tudományos lelkiismeretességgel idézik fel egyenként Erdélyi, Szontágh vagy Eötvös gondolkodói útját, vívódásait, vitáit saját koru(n)kkal, egyszóval egy még megírásra váró nemzeti filozófiatörténet szellemét hordozzák. Mindezekben végső soron egy ismert, ugyanakkor súlyos félreértéseknek kitett kérdés tisztázására is vállalkozik szerzőnk: lehetséges-e (magyar) filozófia, és ha igen, hogyan?

Mindennemű félreértést elkerülendő, e munka nem arról szól, hogy útjelzőjévé váljon e kérdés hogyanjának, hanem – ahogy ezt Mester Béla egy adott ponton vallja – célja „eltávolítani” azokat az akadályokat, amelyek hiedelgiglen el lehetetlenítik a nemzeti filozófia vállalásának lehetőségét. Erre irányuló korai próbálkozásról tesz tanúságot a szerző által idézett Szontágh Gusztáv, aki elsőként hívja fel a figyelmet egy „magyar” filozófiai terminológiában rejlő lehetőségekre. Szontágh nyelvi paradigmáját például ma, a többnyire angol nyelven való publikálás korában olvasva sokatmondónak találjuk a saját nyelven való gondolkodás „topográfiaját” illetően: „Önálló philosophiától függ tehát a philosophiának megállapodhossza s előmenetele hazánkban, s ezen követelést szintűgy teljesíthetjük, mint akármely más nemzet tudósai, mert a philosophiának kűtfejei, a világ philosophiája s e tudomány tárgya a természetben, az ember s öntudata, nekünk is szintűgy tárva állanak, mint nekik. – Ha pedig e föltételeket teljesítendjük, akkor saját önálló magyar philosophiával fogunk bírni: azaz tárgyra ugyan nem, de szellemre s előadásra s többi művelt nemzetekétől különbözövel, úgy, mint a nyelvcsokás megkülönbözteti a német philosophiát a franciá-

tól, ezt pedig az angoltól stb., mert minden nemzeteknek képzetmódja, mint az egyedeké különbözö.”

A kérdés nem (kizárólag) azon dől el, hogy egyik vagy másik spekulatív vagy nonspekulatív gondolkodónak adunk igazat a magyar filozófiához kapcsolódó vízióját illetően, hanem egy lényegi belátáshoz kapcsolható: éspedig az eszmetörténeti kontextus döntő szerepének felismeréséhez, amely legalább annyira tetten érhető egy liberalizálódó erdélyi protestáns iskola filozófiai affinitásaiban, mint a kiegyezés korának Arany vagy Schiller neve által fémjelzett Mill-recepcióiban. Ha az inkommensurabilitás jegyében olvassuk ezt a két távoli fejleményt, és e két „idegen” szemléletben rejlő kapcsolódási pontokat elkallódni hagyjuk, akkor maradéktalanul elvágjuk a nemzeti bölcséletnek az önálló szerves egységét hordozó, kontextuálisan is adódó és tegyük hozzá: „kommunikálható” történetiségét, amint ezt mást is kifejti Mester Béla.

Innen jön a gyűjtemény írásainak másik ismertetőjege, tudniillik az, hogy „arral ellen halad”, szkeptikus lévén a kanonizációs és utóvégre a filozófiában is divó hatalmi gyakorlatokkal szemben és kitarva amellet, hogy súlyos „előítélet rendszerekkel” kell szembenéznünk, és ezeket lebontanunk, ha arra vállalkozunk, hogy összebékítsük az európai racionalitást a különféle nemzeti autöreprezentációs kísérletekkel. Az érintett kérdések alighanem maguktól adódnak: a stílári, műfaji átjárhatóságok, mint például Litkei Tóth Péter és Tompa Mihály levelezése, olyan reflexiós teret biztosítanak, amely nemcsak azt sejteti, hogy a magyar literatura menthetetlenül kapcsolódott – illetve, amint ezt a Székely János munkásságát tárgyaló írás is bizonyítja, kapcsolódhat – egy „magyar philosophiához”, hanem tényleges kilátást igyekezett nyújtani a nemzeti filozófiának *in sensu cosmopolitico* az olyan kérdések mellett, mint amelyek mondjuk Böhm rendszerének „autenticitását” firtatják.

Nem kell azt hinnünk, hogy az utóbbi időben a legitimálás gyakorlata elveszti szerepét. Ez ugyanis erőteljesen jelen van a magyar filozófia helyére és szerepére irányuló kérdésben, emellet azonban fennáll egy (még) kibékítetlen viszonyjáték tetelezésének lehetősége is